

Boekbespreking

W. Dekoninck, D. Ignace, F. Vankerkhoven & P. Wegnez 2012. Verspreidingsatlas van de mieren van België / Atlas des fourmis de Belgique. Bulletin van de Koninklijke Belgische Vereniging voor Entomologie / Bulletin de la Société royale belge d'Entomologie 148: 95-186.

De atlas is verkrijgbaar via het secretariaat KBVE-SRBE, Vautierstraat 29, B-1000 Brussel, isabelle.coppee@naturalsciences.be en kost € 10,00.

In deze tweetalige verspreidingsatlas van België worden 76 mierensoorten besproken. Van elke soort wordt een foto, meestal de werkster, en een verspreidingskaart gegeven. De summiere tekst is per soort onderverdeeld in vijf kopjes: verspreiding en status, habitat, kolonie en koloniestichting, bruidsvluchten en onderzoek in het veld. Het meest interessant zijn de kaartjes. De stippen hierin (5x5km-UTM-hokken) zijn geplaatst tegen een achtergrond van 11 'ecoregio's' – bijvoorbeeld de duinen, Kempen, Polders, Ardennen of Gaume en Lorraine – elk met een andere kleur. Je kan meteen zien welke soort in welke ecoregio is vastgesteld. In Wallonië treffen we andere ecoregio's aan dan in Vlaanderen. Het is overigens verrassend dat de Walen in betrekkelijk korte tijd zoveel waarnemingen hebben gedaan: de stippen zijn gelijk verdeeld over België. Het is jammer dat bij de foto's geen onderschriften zijn gebruikt. Zo zal het voor velen onduidelijk zijn wat bepaalde foto's voorstellen. Dat neemt niet weg dat de verspreidingsatlas een welkome bijdrage is aan onze kennis van mieren. Up-to-date kaarten van de Belgische atlas zijn te vinden op de website www.formicidae-atlas.be.

Het meest interessant is natuurlijk om na te gaan in hoeverre de Belgische mierenfauna overeenkomt met en verschilt van de Nederlandse:

- De tien meest waargenomen soorten in België (uitgedrukt in aanwezigheid in kilometerhokken) zijn achtereenvolgens: 1. *Lasius niger*, 2. *Myrmica rubra*, 3. *Myrmica ruginodis*, 4. *Formica fusca*, 5. *Lasius flavus*, 6. *Lasius platythorax*, 7. *Myrmica scabrinodis*, 8. *Lasius fuliginosus*, 9. *Myrmica sabuleti* en 10. *Lasius brunneus*. Dit

soort volgorden zijn sterk afhankelijk van de manier waarop men naar mieren heeft gezocht. In Nederland staan de eerste drie ook zeer hoog genoteerd (bij EIS en in mijn eigen waarnemingenarchief), maar nummer 4 *Formica fusca* zeker niet, zelfs niet bij de eerste tien. Dit is wel het geval als we kijken op de website www.waarneming.nl, waar overigens de bosmieren op nummer één staan. Een soort die opvalt, hoeft immers niet per definitie algemeen te zijn.

- Het voorkomen van het draaigatje *Tapinoma subboreale* (voornamelijk in de Kempen) verschilt, net als in Nederland, wezenlijk van *T. erraticum* (heel Wallonië).

- De satermier *Formica exsecta*, die in Nederland verspreid boven de grote rivieren voorkomt, is in België voor het laatst in 1938 gevangen.

- De verspreiding van de veldmier *Lasius meridionalis* komt opvallend sterk overeen met die van haar tijdelijke gastheer, de buntgrasmier *Lasius psammophilus*. In Nederland heeft *L. meridionalis* een bredere verspreiding.

- De buntgrasmier *Lasius psammophilus* en de tweelingsoort de mergelmier *L. alienus* hebben, ook weer net als in Nederland, een gescheiden verspreiding. Alleen in de Kempen is er een lichte overlap.

- In België zijn totaal 18 waarnemingen bekend van negen exotische mierensoorten, tegen honderden waarnemingen van 83 soorten in Nederland. Soorten die we gezien de verspreiding in België ook langs de Nederlandse zuidgrens (meer) zouden kunnen verwachten zijn *Formica lemani* (vlak bij Vaals waargenomen), *Lasius jensi* (tot nu toe één waarneming in Nederland), *Lasius emarginatus* (tot nu toe één waarneming in Nederland), *Temnothorax interruptus*, *Myrmica karavajevi* en heel misschien *Aphaenogaster subterranea* (ooit in Nederland gemeld, maar dat berustte waarschijnlijk op een foute determinatie).

Er zijn ook soorten die naar mijn idee, gezien de verspreiding in Nederland, opvallend weinig zijn waargenomen in België. Bijvoorbeeld de in bosmiernesten levende glanzende gastmier *Formicoxenus nitidulus* (bij nader onderzoek blijken ze in Nederland in bijna alle bosmiernesten voor te komen; zie Van Hengel 2011 en Boer 2013), de mosslankmier *Leptothorax muscorum*, de behaarde slankmier *Leptothorax acervorum* (vooral in Vlaanderen erg weinig waarnemingen), de heidesteekmier *Myrmica sulcinodis*, de zwarte zaadmier *Tetramorium caespitum* (eveneens weinig waarnemingen uit het westelijk deel van België, maar in Nederland een van de algemeenste mierensoorten).

Opmerkelijk vind ik de vrijwel identieke verspreiding van vier *Temnothorax*-soorten, alle in Wallonië: *T. albipennis*, *T. nigriceps*, *T. interruptus* en *T. parvulus*. De

eerste komt in Nederland alleen in de duinen voor.

Twee soorten verdienen een nadere discussie. Het betreffen de kleinoogweidemier *Lasius myops* (genoemd van zes 5x5km-UTM-hokken) en de bruine zaadmier *Tetramorium impurum* (alleen ontbrekend in het westen van Vlaanderen). *Lasius myops* heb ik aanvankelijk ook als een Nederlandse soort beschouwd. Ik determineerde een aantal kleine werksters uit de collectie van Van Boven (aanwezig in het Natuurhistorisch Museum Maastricht) en besloot op grond van het aantal oogfacetjes en wat biomorfometrische metingen dat het deze soort betrof. Van Boven zelf had ze gedetermineerd als *Lasius flavus* var. *myops*. Later bleek dat als ik kleine werksters van de gele weidemier *Lasius flavus* op dezelfde manier determineerde, ik ook uitkwam op *L. myops*. Dus klopt er iets niet met de determinatiesleutels. Volgens mij gaan de determinatiecriteria alleen op voor grote werksters (Boer 2010). Ook het door Seifert (2007) genoemde determinatiekenmerk van de koninginnen, waarbij *myops*-koninginnen een lichtere kop hebben dan *flavus*-koninginnen, blijkt, voor zover ik het heb kunnen nagaan, geen goed kenmerk.

De schrijvers vermelden dat bruine zaadmieren *Tetramorium impurum* vaak samen voorkomen met *Lasius alienus*. Dat is in Nederland in Zuid-Limburg ook zo. Maar in België blijkt het verspreidingsgebied van *T. impurum* veel groter dan dat van *L. alienus*. Ik worstel nog vaak met de vraag 'is het nu een bruine of een zwarte zaadmier'. Ik was daarom benieuwd naar de determinatiecriteria. Wouter Dekoninck e-mailde mij dat het determineren van de werksters gebeurde met feromonen! De reactie van de werksters is bepalend voor de soortidentificatie. Dit fenomeen is nog niet gepubliceerd.

Verwijzingen

Boer, P. 2010. Mieren van de Benelux. Stichting Jeugdbondsuitgeverij, 's Graveland.

Boer, P. 2013. De glanzende gastmier – *Formicoxenus nitidulus*.

www.nlmieren.nl/websitepages/FORMICOXENUSNITIDULUS.html.

Hengel, R. van 2011. Het leven van een dwerg tussen de reuzen, *Formicoxenus nitidulus* (Nyl 1846). Forum Formicidarum 9 (1-3) [2008]: 4-17.

Seifert, B. 2007. Die Ameisen Mittel- und Nordeuropas. Lutra Verlags- und Vertriebsgesellschaft, Görlitz/Tauer.

**Peter Boer, Gemene Bos 12, 1861 HG Bergen,
p.boer@quicknet.nl**